

Dordrecht Ondergronds Briefrapport 3

DORDRECHT, WILGENBOS-DRAAI

Een archeologische begeleiding

T.H.L. Hos

2008

Gemeente Dordrecht
Bureau Monumentenzorg en Archeologie

Colofon	
ISSN	
ISBN	
Tekst	T.H.L. Hos
Redactie	M.C. Dorst
Afbeeldingen	Bureau Monumentenzorg en Archeologie (tenzij anders vermeld)
Vormgeving	Bureau Monumentenzorg en Archeologie
Drukwerk	Bureau Monumentenzorg en Archeologie
Uitgave	Gemeente Dordrecht, december 2008
<p>Gemeente Dordrecht Sector Stadsontwikkeling / Afdeling Inrichting Stadsdelen Bureau Monumentenzorg en Archeologie</p> <p>Postbus 8 3300 AA Dordrecht T (078) 639 64 02 monarch@dordrecht.nl www.dordrecht.nl/archeologie</p>	
© Gemeente Dordrecht, 2008	
<p>Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.</p>	

Inhoud

1. Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Administratieve gegevens.....	8
2. Gegevens onderzoeksgebied en vooronderzoek	9
2.1 Plangebied, onderzoeksgebied en huidig grondgebruik.....	9
2.2 Geplande werkzaamheden	10
2.3 Resultaten van vooronderzoek	10
2.4 Archeologische verwachting en advies	13
3. Veldwerk	14
3.1 Doel	14
3.2 Methoden	14
3.3 Onderzoeksresultaten	15
3.3.1 Lithostratigrafie	15
3.3.2 Archeologie	15
4. Conclusies	17
Literatuur	18

1. Inleiding

1.1 Algemeen

Stadsontwikkeling is een continu proces, waarbij de ondergrond niet zelden geroerd wordt, ook in de gemeente Dordrecht. Het Bureau Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Dordrecht richt haar aandacht met name op de locaties die een hoge(re) archeologische verwachting hebben. Soms worden locaties vrijgegeven waarvan verwacht wordt dat er geen archeologische waarden in de ondergrond aanwezig zijn, of dat ze door recente bodemroerende activiteiten al zijn vernietigd. Het kan dus voorkomen dat er bij werkzaamheden die door het Bureau MZA zijn vrijgegeven toch archeologische sporen aan het licht komen.

Dit was ook het geval op de locatie Wilgenbos - Draai. In januari 2006 werd hier nieuwbouw gerealiseerd op een locatie met een lage archeologische verwachting. Tijdens de werkzaamheden werden echter, tegen de verwachting in, de fundamenteen gevonden van vermoedelijk een molen. In samenwerking met de uitvoerder is vervolgens besloten om de funderingen te documenteren. De veldwerkzaamheden zijn uitgevoerd door het Bureau Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Dordrecht.

1.2 Administratieve gegevens

Aard Onderzoek	Archeologische begeleiding
Projectcode	0601
ARCHIS	
Onderzoeksmeldingsnr.	29469
Vondstmeldingsnummer	408375
Periode	Nieuwe Tijd
Datum onderzoek	maart 2006
Plangebied	Wilgenbos-Draai
Provincie	Zuid Holland
Gemeente	Dordrecht
Plaats	Dordrecht
Toponiem	Wilgenbos-Draai
RD-coördinaten	
N-punt	104.424 / 424.987
ZO-punt	104.435 / 424.973
W-punt	104.434 / 424.971
Kadastrale gegevens	
Gemeente code	DDT00
Sectie	D
Perceelnrs.	6724 en 6725
Opdrachtgever	Gemeente Dordrecht, Dienst Stadsontwikkeling
Uitvoerder	Bureau Monumentenzorg en Archeologie
Projectleider	Dhr. M. Spanjer
Projectmedewerkers	Dhr. T. Hos
<i>Autorisatie</i>	
Bevoegde overheid	Gemeente Dordrecht
Autorisatie onderzoek	dhr. F. Sieuwerts
<i>Archivering projectgegevens en vondstmateriaal</i>	
Digitaal	Archief Bureau Monumentenzorg en Archeologie / e-depot Nederlandse Archeologie (http://www.dans.knaw.nl)
Analoog	Stadsdepot Gemeente Dordrecht
Code	0601

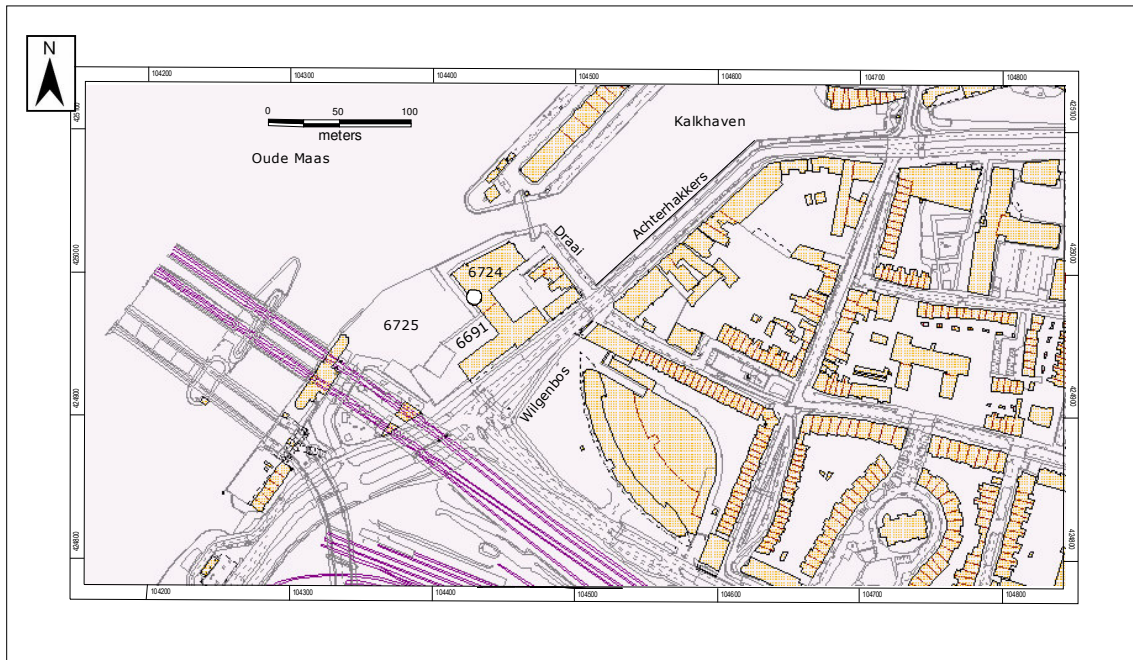
2. Gegevens onderzoeksgebied en vooronderzoek

2.1 Plangebied, onderzoeksgebied en huidig grondgebruik

Het plangebied bevindt zich in de gemeente Dordrecht. Het betreft een (oude) havenlocatie dat ligt aan de Kalkhaven en de Oude Maas. Het plangebied wordt in het noorden begrensd door de Oude Maas, in het westen door de spoorbrug, in het zuiden door de Wilgenbos en in het oosten door de Draai (Afb. 1 en 2). Het plangebied heeft een oppervlak van circa 15000 m². De centrumcoördinaten zijn X: 104.420, Y: 424.995. Aangezien op deze havenlocatie in het (recente) verleden vrijwel continu is gebouwd en verbouwd, wordt verwacht dat de ondergrond sterk is verstoord. Het onderzoeksgebied betreft de directe locatie van de aanwezige muurfundering en is circa 20x20 m.

Afb. 1. Ligging van het plangebied (rode ster) in de gemeente Dordrecht

Afb. 2. Ligging van de ronde muurstructuur in het plangebied Wilgenbos-Draai (percelen 6724 en 6735). Het betreft de ronde cirkel onder het kadastrale nummer 6724.

2.2 Geplande werkzaamheden

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een plangebied dat heringericht gaat worden als kantorenlocatie. De aanwezige bebouwing zal worden geheel worden gesloopt en er zal bodemsanering plaatsvinden.

2.3 Resultaten van vooronderzoek

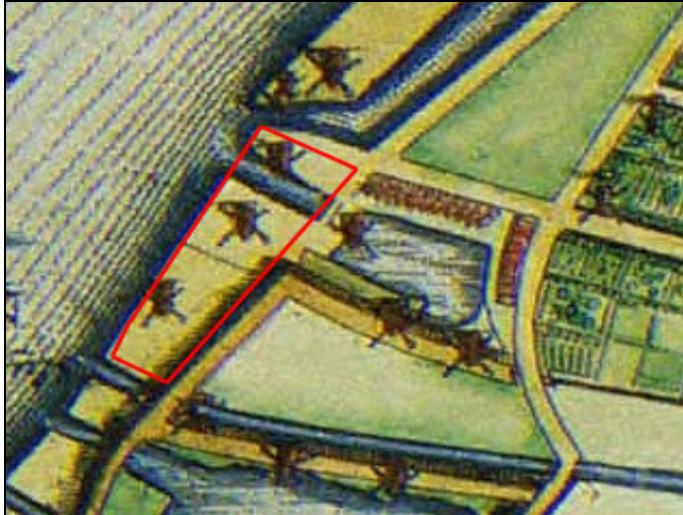
Lithostratigrafie

De te verstoren bovenlaag zal geheel bestaan uit antropogene (stads)ophogingen.

Bekende historische en archeologische gegevens

Dordrecht is een stad die vanaf de Late Middeleeuwen is bewoond. In de 11^e eeuw ontginnen de eerste kolonisten een gebied dat later bekend zal staan als de Grote Waard. Een deel van deze Grote Waard wordt door de Elisabethsvloed van 1421 overspoeld. De stad Dordrecht ontspringt de dans, maar het deel dat tegenwoordig binnen de gemeentegrens van Dordrecht ligt is minimaal anderhalve eeuw onderhevig aan de invloeden van een zoetwatergetijdengebied. Ten westen van het plangebied is, in het vermoedelijk altijd al lageregelegen gebied, een rivier ontstaan, namelijk de (huidige) Oude Maas. De locaties langs de nieuwe rivier worden in gebruik genomen als havens. Vanaf begin 17^e eeuw zijn op historische kaarten insteekhavens en molens aanwezig (Afb. 3.). In het noorden van het plangebied is een insteekhaven aanwezig die de Spieringhaven genoemd werd. Net ten noorden hiervan is, buiten het plangebied, de kalkhaven gelegen. Deze werd zo genoemd omdat hier kalk(poeder) werd gemaakt dat als ingrediënt gebruikt werd in cement. Aan weerszijden van de kalkhaven stonden zogenaamde trasmolens. Dit tras was fijn gemalen tufsteen uit de Eifel dat, vermengd met gezeefde schelpkalk en water, gebruikt werd als metselspecie.

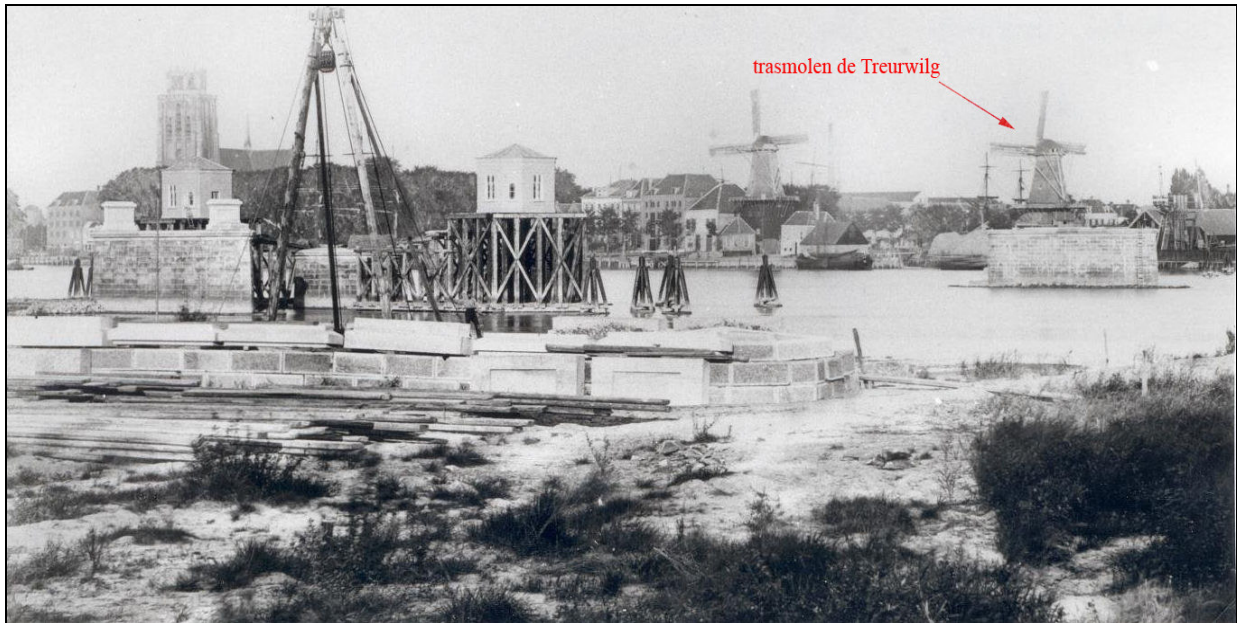
In de 18^e eeuw hadden Dordtse kooplieden een handelsovereenkomst gesloten met de eigenaars van de Duitse steengroeven waarbij werd bepaald dat de Eifel tufsteen via Dordrecht verhandeld moest worden. De Dordtse handelaren hadden dus een monopolie op de handel in tufsteen, vandaar dat er ook een groot aantal verwerkingsmolens aanwezig waren.

Afb. 3. Het plangebied Wilgenbos-Draai bij benadering weergegeven op de kaart van Van Nispen uit 1673.

De noordelijkst in het plangebied gelegen molen zou de trasmolen De Treurwilg zijn (J. Koonings s.a.). De namen van de twee andere molens in het plangebied zijn niet bekend. De molen Treurwilg is in 1659 gebouwd en is in tweede instantie gebruikt als oliemolen (Afb. 4). De molen was van het type bovenkruier en had een achtkantige romp. In 1882 is deze gesloopt en vervangen door een nieuwe molen, namelijk de stoomoliemolen De Spiering.¹ Wanneer deze molen is gesloopt is onduidelijk. Oliemolens waren ook industriemolens en werden gebruikt om oliehoudende zaden zoals raapzaad, koolzaad en lijnzaad te persen. Hoewel ze molens genoemd worden, zijn ze niet voorzien van wieken waardoor er ook geen zware dragende muurconstructie doodzakelijk was. Het waren bakstenen torens die aan de buitenzijde waren afgewerkt met cement (Afb. 5).

¹ www.molendatabase.org

Afb. 4. Een foto uit omstreeks 1867 met daarop de 17^e -eeuwse trasmolen de Treurwilg. Op de voorgrond is de bouw van de spoorbrug te zien.

Afb. 5. Een stoomoliemolen in Castert, Vlaanderen uit 1825. Foto: Robert Van Ryckeghem.²

² www.molenechos.org

2.4 Archeologische verwachting en advies

In het plangebied zouden funderingsresten van bebouwing, waaronder molens, uit de Nieuwe Tijd aanwezig kunnen zijn. Echter, aangezien er op de locatie in het (recente) verleden al veelvuldig is gesloopt en hergebouwd, is de verwachting dat eventueel aanwezige funderingsresten grotendeels vernietigd zijn. Door het Bureau Monumentenzorg en Archeologie is geadviseerd de graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden, waardoor eventueel nog aanwezige funderingsresten gedocumenteerd kunnen worden.

3. Veldwerk

3.1 Doel

Het hoofddoel van het onderzoek was het documenteren van archeologische waarden die door de graafwerkzaamheden verstoord zouden worden. Met betrekking tot eventueel aanwezige archeologische sporen zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

1. Zijn er archeologische waarden in het plangebied aanwezig?
2. Zo ja, wat is hiervan de aard en datering?
3. Kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden gekoppeld worden aan de informatie in de historische bronnen?

3.2 Methoden

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd door middel van het begeleiden van de graafwerkzaamheden. Het veldwerk heeft plaatsgevonden op 16 januari 2006. De werkzaamheden zijn verricht door de heer T. Hos.

Tijdens de werkzaamheden zijn de muurfunderingsrestanten van één structuur gedocumenteerd. Deze zijn ingemeten aan de hand van de bestaande bebouwing. De muurresten zijn opgegraven, gefotografeerd en op schaal getekend.

3.3 Onderzoekresultaten

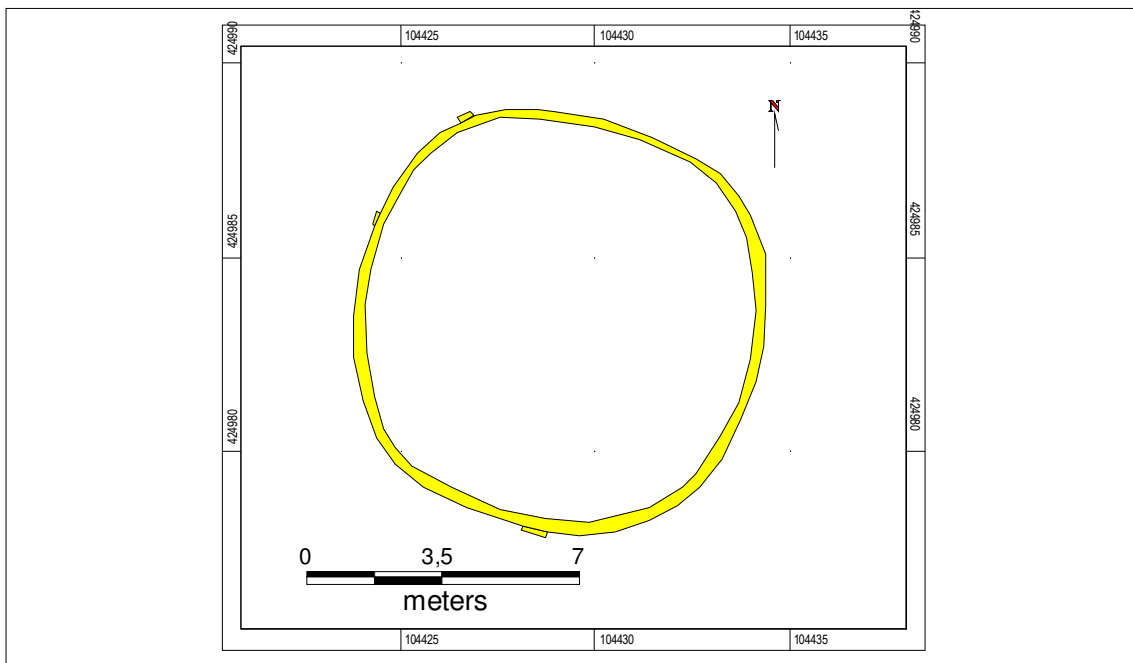
Allereerst zal de lithostratigrafie van het onderzoeksgebied worden besproken, gevolgd door de archeologische aspecten.

3.3.1 Lithostratigrafie

Tijdens het veldwerk is een antropogeen, opgebracht pakket grijs zand met bouwpuin aangetroffen.

3.3.2 Archeologie

Tijdens het veldwerk is één archeologisch spoor aangetroffen. Het betreft muurwerk van een ronde structuur (Afb. 6 en 7).

Afb. 6. Het aangetroffen muurwerk.

De muur bestond uit gele, roze en rode bakstenen met een formaat van 21x10x5,5 cm en was 42 cm, twee rijen bakstenen, dik. De doorsnede van de ronde structuur was circa 10 meter. Op drie plaatsen waren aan de buitenzijde kleine steunberen aanwezig. De buitenzijde van de structuur waren met een grijs cement gepleisterd (Afb. 8).

Het muurwerk was aanwezig vanaf het maaiveld tot op een diepte van ten minste 3,5 meter onder het maaiveld (onderkant bouwput). De onderkant van de fundering is niet vastgesteld.

Er is tijdens het veldwerk geen vondstmateriaal verzameld.

Afb. 7. De aangetroffen ronde structuur van baksteen, de vermoedelijke fundering van de oliestoommolen De Spiering uit 1882.

Afb. 8. De buitenkant van de ronde structuur is met cement gepleisterd.

4. Conclusies

Op 16 januari 2006 zijn tijdens een archeologische begeleiding archeologische waarden gedocumenteerd in het plangebied Wilgenbos-Draai te Dordrecht. Ten aanzien van de geformuleerde vraagstellingen kan het volgende worden geconcludeerd.

1. Zijn er archeologische waarden in het plangebied aanwezig?

Ja, er is een ronde bakstenen structuur gedocumenteerd. Deze had een diameter van circa 10 meter.

2. Zo ja, wat is hiervan de aard en datering? En kunnen de archeologische waarden gekoppeld worden aan de informatie in de historische bronnen?

Omdat het binnenwerk en vermoedelijk gerelateerde sporen niet meer aanwezig waren, is het onduidelijk wat de functie van de ronde structuur is geweest. Waarschijnlijk betreft het de fundering de stoomoliemolen De Spiering. Deze dateerde uit 1882, wat overeenkomt met het type en formaat van de gebruikte bakstenen.

Bevoegde overheid

De bevoegde overheid in deze is de gemeente Dordrecht. Voor vragen over dit rapport dient contact opgenomen te worden met drs. J. Hoevenberg senior archeoloog Bureau Monumentenzorg en Archeologie (tel. 078-6396401).

Literatuur

Koonings, J., s.a.; *De Molens van Dordrecht*. ongepubliceerd typescript. Dordrecht.